

Zápas

boj nebo sport z pohledu vývoje starověku a
středověku

Zpracoval: Petr Matoušek – Společnost pro výzkum a praktické
provádění vznešeného umění rytířského os. Dále jen: Bratrstvo

Stručné pojednání o evropském zápase, jeho vzniku a podobě především z pohledu starověku a vrcholného středověku.

úvod

V současnosti je výraz „zápas“ spojován především s obrazem „borců“ v tenkých dresech zápasících na žíněnce. Dovolil bych si v úvodu poněkud poupravit tento běžně zažitý pohled na věc.

Mnozí lidé mohou mít představu, že zápas je vlastně jakési zápolení hrubé síly, bez použití úderů, či jiných do zápasu nepatřících způsobů vedení boje.

Začněme u zvířat. Když se podíváme na divokou, dravou zvěř, např. na medvědy, tygry, lvy, apod., vidíme, že jejich způsob boje je také zápasem. Ale ne ledajakým. Šelmy používají všech přirozených dispozic, které jim jejich přírodní stvoření a podstata umožňuje. Také lze rozeznat, že ne vždy bojují na život a na smrt. I v řekněme přátelském kočkování přirozeně používají všechny útoky, které se jim v dané situaci hodí. Jistě, mění intenzitu podle situace, nicméně se nijak neomezují na takřka žádná pravidla. Pokud bojují naostro, používají úplně vše.

Stejně tak je to i s člověkem. I přesto, že člověk má tendenci vymýšlet pomocné nástroje, či zbraně, stále zůstává pravdou, že lidské tělo je nejdokonalejší zbraň. Ostatně i lidské vynálezy jsou zase jen pomůckou pro tělo, které jich pak využívá. I v zápase jako komplexního lidského bojového systému tomu není jinak. Člověk stejně jako šelmy využíval, a i v dnešních (nevšedních) podmínkách, využívá dispozice celého těla.

Stručný historický přehled

Zápas je jistě prvotní a primární bojový systém, který si lidstvo vybudovalo. Je zcela jasné, že snad ještě dříve než člověk vydobyl svých prvních vynálezů, měl v rukách zbraň nejmocnější – své tělo.

Je pozoruhodné a zároveň logické, že zápas různých kultur, časů a míst je si stále nápadně podobný. Ať už se podíváme do vzdálené Číny, kde se stále cvičí a udržuje „Shuai jiao“ (zápas), do Mongolska (kde je stále národním sportem), či Turecka, nebo vlastně téměř kamkoliv, kde žijí a žili lidé. Všude tam najdeme patrné kořeny tohoto prastarého bojového umění, které je primární základnou pro ostatní bojové styly a umění. Zápas všech kultur a časů nese společné prvky a principy. Člověk má od přírody dvě ruce a dvě nohy, proto je jasné, že zpočátku primitivní způsob boje si musel být podobný snad všude, kde žili lidé.

Mongolsko, současnost – tradiční zápolení

Postupem času však přišla nutnost tento bojový systém začít upravovat a vylepšovat. Bylo by velmi obtížné zmapovat tento vývoj podrobně, protože dokumentační materiál z ranných období je nesnadné získat. Dalo by se ale říci, že snad nejstarší důkazy o existenci zápasu jsou již na skalních malbách a vyobrazeních.

Pokud nahlédneme do šerých mlh starověku, tak se nám již otevírá poměrně dobře zmapované území starověkých zápisů, knih, kronik a celé spousty vyobrazení popisující, ukazující a velebící člověka zápasícího a vítězího nad druhým.

Víme také, že dávné Olympijské hry ve starém Řecku byly naplněny zápasníky “pankrationu“. Tento již velmi rozvinutý bojový systém byl vlastně ozdobou olympijských her. V “pankrationu“ není omezujících pravidel, krom vytláčení očí. Vítěz je absolutní vítěz a z bojiště odchází jen jeden. Celý zápas je kontrolován dozorcí s holemi, kteří usměřňují zápasníky. Nakonec je pro vítěze, který odchází z arény připravena ratolest z listí, kterou dají vítězi na hlavu.

Zápas rozhodně nepatří mezi jemné projevy lidství. Naopak. Sám účel a smysl zápasu se dotýká naší existence či smrti. Kdo byl v dávných dobách zdatný v zápasení, měl šanci, že bude žít déle než ti, kteří tuhle výhodu neměli.

V lidském rozvoji zbraní a nástrojů pro snadnější a efektivnější způsoby ničení se zápas pochopitelně neztratil. Ať už je to boj dýkou, holí, nebo mečem, všude tam nacházíme zápasnické postupy, které jsou nezbytnou součástí i těchto umění.

Tím se dostáváme do období, které je dnes již možno mnohem lépe zkoumat a zjišťovat o něm informace.

Budeme tedy nyní nahlížet na formu a rozvoj zápasu u nás v Evropě z pohledu středověku. V našich luzích a hájích je za otce zápasu považován Rakouský zápasník žid Ott. Všichni autoři děl o šermu či jiném boji, kde se nachází zápas, se

často odkazují právě na tohoto vznešeného válečníka z konce 14. století. Snad universálnost principů, které položil ve svém učení, nebo snad jeho jedinečnost učinila ho tím, k němuž se mnozí po několik staletí ohlíželi a z něj čerpali.

Žel bohu není zatím k dispozici žádný obrázek, či iluminace znázorňující právě jeho, či jeho žáky zápasit. Máme ale mnoho dalších, ať už následovníků, či ne, kteří zanechali po sobě odkaz pro nás.

Na závěr tohoto úvodu bych chtěl jen zmínit, že středověký zápas je ucelený vojenský systém, který zahrnuje pro použití všechny končetiny, údery a kopy, úchopy, povalení a lámání. Zajímavé je, že je dochováno i několik fragmentů o zamykání kloubů u poraženého na zemi. U některých případů zní doprovodný text asi takto: „A takto mu znemožní pohybu, a vyčkej, než přijdou ostatní na pomoc“. Není tajemství, že takto zajatého šlechtice bylo velmi výhodné prodat za tučné výkupné, proto se touto problematikou zabývali i naši předci. Tedy kromě tzv. „mord stucků“ tzn. smrtelných kousků, učili také jak soupeře porazit a nijak zvlášť mu neublížit.

Řecký Pankration

Pankration je prastarý sport a bojové umění představené na Řeckých Olympijských hrách v roce 648 př.n.l. Mnoho historiků věří že, ačkoliv Pankration nebyl první z Olympijských sportů, byl určitě nejoblíbenější. Někteří také věří, že se jedná o první vše – obsahující bojový systém v lidské historii. Tohle jsou však jen často diskutovaná témata akademické obce.

Název pochází z Řeckých slov „pan“ (znamená „vše“) a „kratos“ (znamená „síla“, nebo „moc“) Je vyslovováno pan – kra – te – on.

Původ

Řecká mytologie říká, že Herakles a Theseus vynalezli pankration jakožto výsledek použití obou, tedy zápasu a boxu. Jsou považováni za dva vynálezce „panmachia“ – totální boj. Odtud se patrně časem přenesl název pankration. Tak jako se lví kůže a „ropalon“ kyj, staly symboly mezi Helénskými válečníky znázorňujícími Heraklovy atributy, o Theseovi se říká, že proslul svým neobyčejným uměním pankrationu v boji proti strašlivému Minotaurovi v Labyrintu.

Pankration byl víc než Olympijská událost. Vytvářel základ pro veškerý vojenský výcvik řeckých vojáků, včetně slavných Spartských hoplitů a falangy Makedonského Alexandra Velikého.

Vyučoval se podobně jako bojová umění na dálném východě. Každá rodina měla svůj styl, který se po generace předával se z otce na syna. Z mistra na žáka.

Vyobrazení zápasníků Pankrationu

Lehko na bojišti

Těžko na cvičišti

Formy jako „kata“ byly známy jako „Pyrrics“ a samostatné údery jako „Klimax“. Vnitřní energie byla vybudována dechovými cvičeními podobně jako u čínského qi gongu, známá jako „pneuma“.

Boxovací pytle (kyrokos) a dřevěné sloupky byli používány pro nácvik úderů a zpevňování úderových ploch. Používaly se také byliny.

Z tohoto krátkého náhledu na starý řecký Pankration je dosti patrné, že právě komplexnost sestávající z úderů, bloků, pák a různých hodů či stržení je základním rysem tohoto stylu boje. Není snad Pankration právě základ a mateční půda pro dnes tak notoricky zažitý sportovní řecko římský zápas, či volný styl?

Můžeme tedy spolehlivě říct, že zápasem lze nazvat každý komplexní způsob či styl. Vedle komplexního způsobu boje je tu však ještě jeho sportovní podoba, která se vyvinula z nutnosti nejen procvičit a zažít podstatné principy, ale také pro zábavu a možnost přátelského zápolení.

Postupme však zase o pár století od Pankrationu směrem k naší současnosti. Pozastavme se v době středověku, vrcholné a pozdní gotiky.

Středověký zápas - Ringen

Nynější statě budou zajímavé především pro milovníky středověkých rytířů a vznešených válečníků.

Budeme hovořit o středověké formě zápasu, která se obecně nazývá „Ring kunst“ (*umění zápasu*), Ringer kunst (*zápasnické umění*)“ či „Ringen“ (*zápasení*).

Z doposud prostudovaných materiálů se jeví, že středoevropská forma zápasu také stále čerpá svou základnu a principy právě z prastarého Pankrationu. Umění se však časem a okolnostmi transformovalo a přizpůsobilo potřebám tehdejších podmínek, a tak je patrných mnoho odlišností.

Nejsou známy žádné ustálené formy jako "kata". Existuje několik písemných záznamů o tzv. "pěstovnictví", tedy snad předchůdci dnešního boxu. Jeden z nich se nachází v známém díle Jana Amose Komenského Orbis pictus, kde v kapitole šermírna zmiňuje vedle zápolících zápasníků natřených olejem, také pěstovníky se zavázanýma očima. Tohle je však druhá polovina 17. století.

Neznamená to však, že by naši vznešení rytíři neuměli dát ránu pěstí. Naopak. Dá se ale díky dochovaným materiálům doložit i použití úderů otevřenou dlaní a lokty. Především u mistrů Lichtenauerovi¹ linie je tento způsob docela patrný (viz článek Martina Fabiana: „Kunst des Fechtens a jeho geneze“ přístupný na www.fecht-kunst.eu). Nicméně jasná preference prokazatelná není. Prozatím víme, že naši předci neznali, či nepoužívali žádné speciální metody pro zpevňování úderových ploch. Je možné a pravděpodobné, že používaly pytle a jiné pomůcky, avšak záznam o používání bylin a jiných prostředků (jako u Pankrationu) zatím znám není.

Středověký Ring kunst je komplexní bojový systém, zahrnující práci a využití celého těla. Není kladen důraz na fyzickou sílu, ale na správné použití principů. Ne nadarmo je v kodexu HS 3227a(Norimberk) zmíněna věta: "**nebylo by to pravé umění, kdyby slabší nemohl porazit silnějšího**".

Ring kunst se neomezuje pouze na boj civilní, tedy beze zbroje, ale samozřejmě obsahuje širokou škálu pouček a samostatných pasáží pro boj ve zbroji (Harnisch fechten²). Nicméně principy jsou stejné, jen jednotlivé kusy jsou přizpůsobeny možnostem boje v zbroji.

Prozatím nejstarší materiál o evropském bojovém umění, je Hausbuch s kódem HS 3227a uložený v Norimberku. V této malé knížečce je uložen prozatím nejstarší doklad o Lichtenauereově učení, kde je obsažen vedle boje dlouhým mečem a jinými zbraněmi také zápas.

Není jisté, zda se Jud Ott s Lichtenauerem mohli osobně setkat. Možné to je, ale doložit toho v této chvíli nelze. Skutečností zůstává, že Jud Ott je uveden ve Fechtbuchu³ německého šermířského mistra Pauluse Kala⁴. Ten uvádí seznam zvučných jmen ve svém "Lichtenauers gesellschaft". Mistr Ott je samozřejmě uveden podobně jako Lichtenauer na důstojném místě s poznámkou, že se jedná o bohem vyvoleného mistra zápasnického umění.

Tam nalezneme především základ pro pochopení celého středověkého bojového umění.

---

¹ Johannes Lichtenauer – šermířský mistr druhé poloviny 14. století. Svými následovníky považován za původce umění šermu dochovaného v kryptických verších.

² Harnisch – německy zbroj, brnění

³ Fechtbuch – toliko šermířská kniha - učebnice

⁴ Paulus Kal – šermířský mistr druhé poloviny 15. století. Jeden z následovníků Lichtenauerovi linie.

Co je pro nás z hlediska zápasu nejdůležitější, je pasáž, kde je uvedeno:

Der do wil lernen ringen / der sal czu dem ersten / merken und wissen das dy principia / vor noch rischheit / kunheit list und klugheit / etc dy gehoeren och czu deme ringen / Und wisse das alle hoebischeit kompt von deme ringen und alle fechten komen ursachlich und gruntlich vom ringen / Czum ersten das fechten mit dem langen messer / aus dem kumpt das fechten mit dem swerte

Ten kdo se chce zápasu naučit / ten by si měl nejprve / zapamatovati a věděti princip / před, po k tomu zručnost, i vědomost a prozíravost / o kterých se doví také v zápasu / a vědět že všechen rozvoj pochází ze zápasu a všechen šerm pochází příčinně a základně ze zápasu / prvně šerm dlouhým tesákem / z něhož pochází šerm mečem

Odtud můžeme dále nahlížet mnohem lépe do struktury evropských bojových umění. Nyní sice víme, že na konci 14. století byla položena tato posloupnost rozvoje. Pikantní však je, že v století 16. Joachym Meyer napsal ve svém díle o šermu, že svůj pramen a základ má tesák v meči. To samozřejmě nic nemění na skutečnosti, že stejně jako v Asii, i u nás v Evropě je výchozí základnou pro všechny zbraně a styly zápas.

Na závěr v tomto krátkém ohlédnutí co se kodexu HS 3227a týče, bych ještě rád zmínil, co je uvedeno v textu veršovaném. (poučky o “pravém umění“ jsou ukryty ve verších)

Das ist nue von Ringen

Ab du wilt ringen / hinder beyne recht lere springen

**Regel voerschissen / das vorbeyn kuenstlichen slyssen
Von beiden henden / ab du mit kunst gerest Eden**

Chceš li zápasit / za nohu správně uč se zaskočit

*Pravidlem začít / přední nohu umně zamčít
Z obou paží / chceš li s uměním řádně zakončit*

Tolik tedy pro představu o textu, na základě kterého se dále ruku v ruce s osobním předáním předávalo umění boje beze zbraně, ale i s ní.

Nyní se přenesme o padesát let dál, do doby první poloviny 15. století. Další z cenných materiálů obsahující pochopitelně učení mistra Lichtenauera je dílo Bavorského mistra Sigmunda Ringecka (MS Dresd. C 487 (ca 1440)).

Ten v úvodu píše:

Hie hept sich an die vßlegung der zedel, in der geschriben stett die rittelich kunst des langes schwerts, die gedicht vnd gemacht hat Johannes Lichtenawer, der ain grosser maister in der kunst gewesen ist - dem gott genedig sy. Der hatt die zedel laußen

schryben mitt verborgen vnd verdeckten worten, darumb das die kunst nitt gemain solt werden. Vnd die selbigen verborgnen vnd verdeckten wort hatt maister Sigmund, ain Ringeck, - der zyt des hochbornen fürsten vnd herrennm hern Aulbrecht, pfalzgrauen by Rin vnd hertzog in Bayern, schirmaister - glosieret vnd außgelegt, alß hie in disem biechlin her nach geschryben stät; das sy ain yeder fechter wol vernömen vnd verstan mag, der da anderst fechten kan. Die vor red der zedel

Tu předkládám výklad veršů, v popisu stojí rytířské umění dlouhého meče, které našel a udělal Johanes Lichtenauer, veliký mistr v umění – bohem vyvolený. Ten sepsal verše se zapovězenými a tajnými slovy, protože by umění nemělo být zobecněno. A tato zapovězená a tajná slova mistr Sigmund v Ringecku – v čase vznešeného knížete a pána Albrechta, falckrabího u Rýna a vévody Bavorského, mistr šermu – vysvětlil a vyložil, jak to tu v této knize dále popsáno stojí, tak tomu může každý šermíř dále porozumět a pochopit, ten tu jiného šermovati (přešermovati) může. Předmluva k veršům.

Ve své práci, která je také komplexní a zahrnuje všechny tehdy potřebné způsoby boje (Bloss, Kampf, Harnisch a Ross fechten, ringen)¹, Ringeck také patrně jako první ze znalců tohoto umění v 15. století otevřeně vykládá tajemné verše a tím otevírá dvířka poněkud širší obci zájemců. O tom ale později.

Co je podstatné v tomto díle, jsou popisy kusů jak jednoduchých a řekněme principiálních, tak také různé mordstucky a kampfstucky².

---

¹ Bloss, Kampf, Harnisch a Ross fechten – Bloss toliko jako odkrytí, boj bez ochranného odění,

Kampf – boj, tedy boj v poli, nebo bitvě

Harnisch – zbroj, tedy boj ve zbroji

Ross – Kůň, tedy boj na koni

Fechten – šerm

Ringem - Zápas

² Mordstuck – smrtelný kus

Kampfstuck – bojový kus

(*stuck*) – výraz běžně používaný v dochovaných materiálech o šermu z období 14.- 16. století. Vyjadřuje jednotlivou techniku či komplexní pohybovou technologii použitou jako jeden „kus“.

Von mort stossen: Der erst. Greyff den man an mitt der lencken hand ober der Gurtel, wo du wilt. Domitt stoss in mitt diner gerechten hand zugeschlossene mit krafft an sin hertz. Do mitt greyff ain ringen, so es dir beste werden mag, und folg dem ringen mitt bruchen und wider bruchen. Die selben bruch und wider bruch thu in allen ringen: zu ross, zu fussen, zu lauffens, ligend oder uffstendig.

O smrtelných kusech: za prvé. Zachyť soupeře s levou rukou nad opaskem, kde chceš. S tím udeř (vbodni) s pravou rukou zblízka silou do jeho srdce. S tím vezmi zápas, který ti přijde nejlepší a následuj zápas s obranami a protiobranami. Takovéto obrany a protiobranu prováděj ve všem zápasení: na koni, pěší, v běhu (na útěku), ležící nebo stojící.

Tolik pro ilustraci z popisu z dobového traktátu mistra Ringecka.

Dalo by se říci, že řada následujících mistrů do jisté míry popisuje zápas dosti podobně. Jsou však také ringbuchy¹, kde se autor zabývá výhradně zápasem. Tyto se svým popisem zvlášť neliší, ale jsou zpravidla doplněny vyobrazeními. Také je patrná jistá posloupnost, na které je možno postavit jakýsi základ didaktiky.

Asi nejlepší dílo pro pochopení a utvoření si jakéhosi uceleného obrazu je tzv. Codex Wllerstein (Vom Baumans Fechtbuch), Cod. I.6.4.2. (ca 1470)

Jedná se o kompilát několika knih, kde je obsažen šerm dlouhým mečem, tesákem, dýkou a především zápas.

Nalezneme tu pravděpodobně poučky pocházející právě z učení mistra Otta. Nelze to s jistotou prokázat, avšak vzhledem k podobnosti s jinými materiály je snad možno se o tuto teorii alespoň ucházet.

V úvodu je zmíněn velmi vzácný text, kde autor (žel bohu anonym) uvádí jak zápasit a na co dávat pozor. Dále pak jak by měl zápasník bojovat proti slabšímu, vyrovnanému a silnějšímu soupeři.

Na závěr tohoto úvodu je zmínka o faktu, že v přátelském boji má síla vždy výhodu.

To je zcela logické, zejména proto, že ve skutečném boji je často použito velmi “nesportovních“ metod jak protivníka zlikvidovat.

Nicméně poslední věta blahořečí umění zápasu, z kterého se těší vznešení rytíři i panoši.

---

¹ Ringbuch – kniha pojednávající o zápase, učebnice

(von ringen die erste ler - první lekce zápasu)

Pamatuj, že zápas by měl mít tři prvky, sílu, dosah (pevnou pozici) a hbitost. Síly je třeba, aby jeden mohl jít dolů v rovnováze a stát pevně na zemi. Dosah je, že dovedeš položit své ruce a nohy správně ve všech polohách, které se naučíš později. Schopnost být dobrý ve všech pohybech směrem zpět (tahání, údery, a lámání rukou) a pamatovat si je dobře, takže jich můžeš rychle použít vždy, když jich potřebuješ. Učiň to soupeři těžké a nauč se pevně stát.

Další lekce

Měl bys vědět, že bojovat proti slabšímu protivníkovi je třeba silou a vyrovnanému zároveň s dosahem a silnějšího bys měl nechat zaútočit první a přezápasit ho hbitostí.

Takže když zápasíš se slabším, tak by ses ho neměl bát, pokud máš dosah a hbitost, a zaujmi stabilní pozici, odkud pak vyhledej příčné postavení, nebo odkrytí, lámání ruky, bojový kus (kampfstuck), smrtelný kus (mord stuck), nebo jiné kusy proti, kterým pak už nezmůže ani odvrácení, proběhnutí či uhnutí.

Pak pokud bojuješ s vyrovnaným soupeřem, ujisti se, že jsi v bezpečí od strhávání, zakračování, lámání rukou a dalších kusů, které na tobě hledá. Toho dosáhneš postavením v rovnovážné pozici, pracujíc se svým dosahem a vždy stojíc proti němu a odolávaje mu. Takto můžeš porazit jeho hbitost se svým dosahem.

Třetí lekce v zápasu

Když bojuješ proti silnějšímu soupeři: Bud' opatrný tam kde ti útočí, takže stůj nízko a pevně, odstrč jeho ruce na stranu s medvědí úderem, zmař mu i ostatní kousky a drž se stále dál od něj. Měl bys odezřít zda li ho můžeš zmást a přemoci ho s hbitostí, takže zachytíš jeho nohu, nebo sklouzneš pod něj a přehodíš ho. Najdeš mnoho způsobů v mnoha tricích a prolomení tady popsanych.

Ačkoliv slabší bojovník ve vážném boji může být rovnocenným proti silnějšímu, pokud se z předchozího naučil hbitosti, dosahu a bojové kousky a smrtelné kusy. V přátelském boji má síla vždy výhodu. Navzdory tomu je toto umění chváleno rytíři a panoši nad ostatními věcmi.

Dvě folie z pasáže o zápasu z Kodexu Wallerstein

Kodex Wallerstein je unikátní dílo zejména pro svůj obsah, který je naštěstí doplněn vyobrazeními. Je tedy docela možné rekonstruovat tam popsané kusy. Vedle běžných i jinde popsáných kusů tady student nalezne postupy až nápadně podobné asijským bojovým uměním. Právě zde jsou zmíněny údery otevřenou dlaní, kopy do pasu, či jiné velmi efektivní metody jak se rychle a bezpečně zbavit protivníka. Svým způsobem je toto dílo unikátní a je pravděpodobné, že zdaleka ne každý byl znalý všech tam popsáných kusů.

Kdo by jistě neměl být vynechán ze seznamu “účinkujících“ je Hans Talhofer¹. Ten, jenž nazval sám sebe “der konig alle fechtmeister“ (král všech šermířských mistrů). Ten nám také zanechal ve svých dílech cenný materiál o mimo jiné také o boji beze zbraně. Vlastně každé jeho dílo obsahuje pasáž věnovanou zápasu. Bylo by divné, kdyby ne, je-li pravdou, že zápas je základem všech ostatních zbraní.

Talhofer – mimo jiné také specialista na ordálie (boží soudy) jistě věděl lépe než ostatní co je skutečně podstatné pro přežití v krajních situacích. Jeho dílo nám ale neříká nic jiného, než práce jeho předchůdců, či současníků. Talhofer uvádí kusy, které nejspíše také stojí na platformě učení mistra Otta. To patrně do jisté míry potvrzuje jednotnost systému používaného ve středověku.

---

¹ Hans Talhofer – Snad nejproslulejší šermířský mistr poloviny 15. století. Původem podle všeho ze švábska. Svou slávu si zasloužil patrně díky přízni šlechtice Leutolda von Konigseg, kterého úspěšně připravil na boží soud. Učil šermu a bojovým uměním v Bavorsku a také na území dnešního Švýcarska. Údajně učitelem zemských vojsk v Bavorsku.

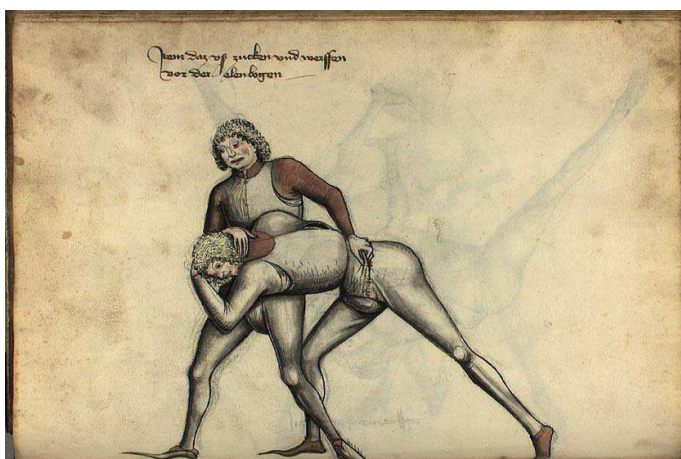
Hans Talhofer 1443 Gotha kodex

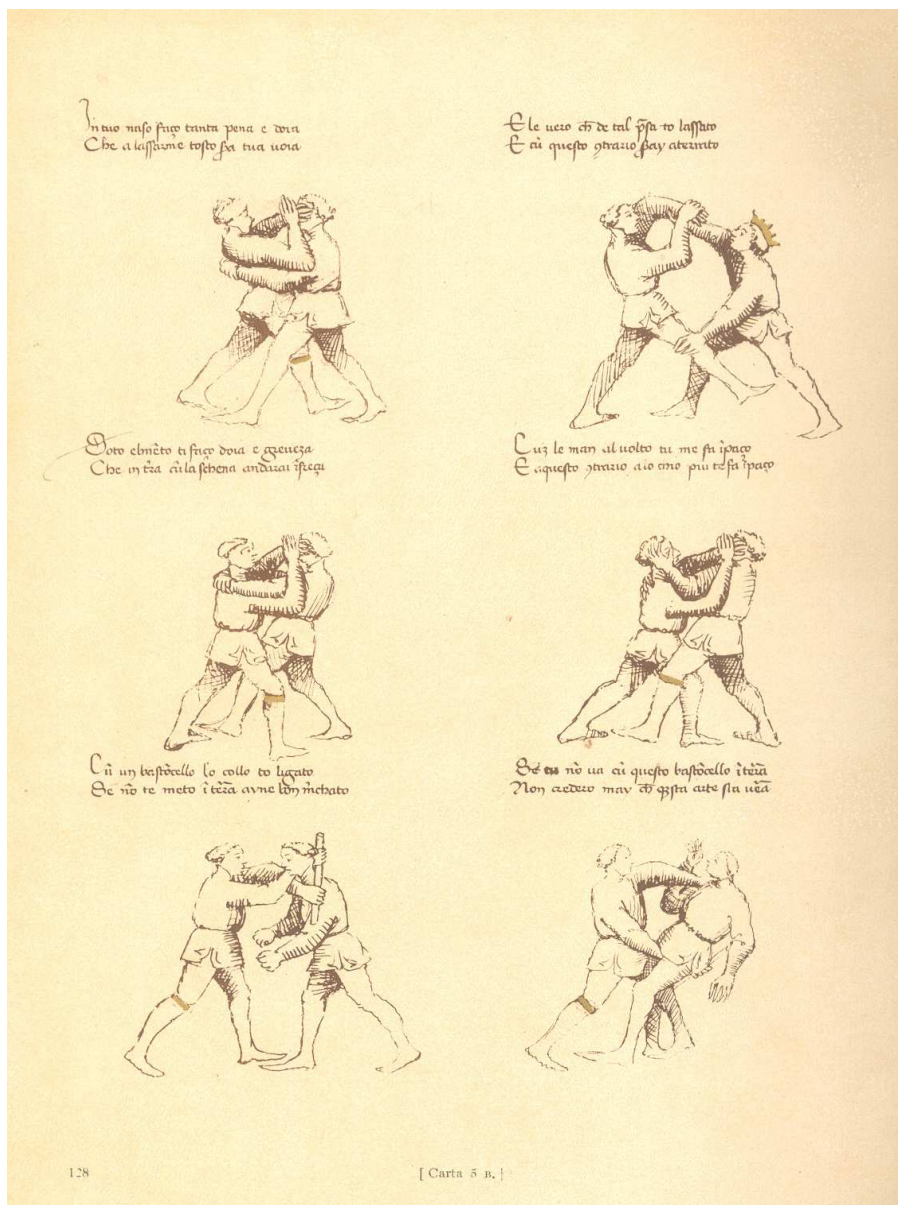
Hans Talhofer 1467 (pro šermířskou veřejnost asi nejznámější vydání)

Hans Talhofer Alte armatur und ringkunst 1459

Dalším, kterého je nutno jmenovat je italský mistr Fiore dei Liberi¹. I jemu vděčíme díky kvalitní učebnici za cenný pohled na věc. Je pravdou, že skladba Fioreho díla se liší od německých mistrů, ale stále zůstává zachován princip. Překladem pasáží bychom tu mnoho nezískali, ale za zmínku stojí, že Fiore uvádí, že byl cvičen mistrem ze švábska. Podobnost mnohých kusů je nasnadě.

Folie z Floss Duellatorum

¹ Fiore dei Liberi – Italský šermířský mistr a autor díla Floss duellatorum.

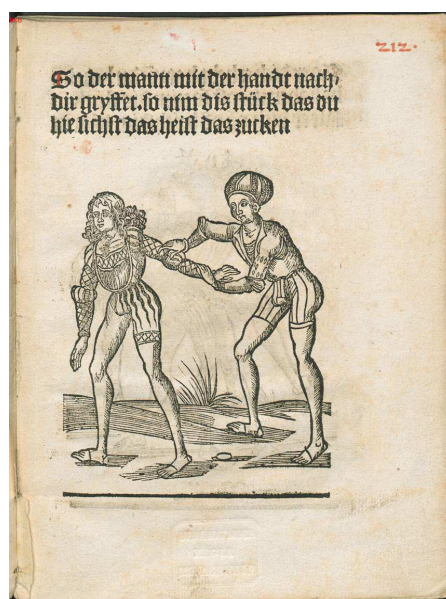
Popis středověkých rukopisů je si jak shora zmíněno v mnohém dosti podobný, a tak přejdeme do renesance, kde tradice plynule pokračuje. Z období 16. století je známo mnoho prací, zabývajících se bojovým uměním. Ať už pouze zápasem, tak také komplexní díla obsahující více zbraní.

Pro období druhé poloviny až přelomu 15. a 16. století uvádím dvě dílka, která se týkají výhradně zápasu.

První je Práce Hanse Wurma (cca 1500). Autor zde uvádí kusy, které patrně považoval za esenciální v jeho pojetí. Pikantní je, že velmi podobnou strukturu nalezneme i v případě anonymního rignbuchu s názvem "Ringen in grublein" - "Zápasení v úchopu". U těchto dvou prací je velice nápadná také podobnost zpracování jednotlivých folií. Je patrné, že jedna z prací snad byla předlohou pro tu druhou.

Hans Wurm

Ringen in grublein

Jednotlivé kusy uvedené v případě obou, pak nepředstavují žádné změny, ani nepřinášejí žádné novinky, co se systému týče. Ani jedna se však nezabývá úderovými technikami. Naopak, uvádějí výhradně kusy vycházející z úchopu, či zachycení soupeřových končetin.

Další z velmi významných prací je 85 kusů mistra Fabiana von Auerswald z roku 1539. Autor nám tu v předmluvě, kde mimo jiné také zmiňuje, kdy se narodil (1462), zanechal nádhernou představu jednoho z možných pojetí zápasu v 16. století.

Úžasné je, že navzdory tak vysokému věku, je autor sám zobrazen a zvěčněn na krásných dřevorytech. Mohli bychom díky tomuto odkazu věřit, že cvičení zápasu má pozitivní vliv na lidské zdraví? Jistě ano, vždyť šermířští mistři nejednou apelují ve svých dílech, že šerm je dobrý pro zdraví a tělo (mimo jiné samozřejmě)

Na závěr pohledu do renesance, ještě jistě stojí za zmínku práce Augsburského milovníka bojových umění a vášnivého sběratele, kterého díky těmto jeho vášním potkal nelítostný osud. Byl pro zpronevěru popraven oběšením.

Paulus Hector Mair¹ po sobě zanechal monumentální dílo, jehož obsah si zasluhuje mnohem bližší náhled, což ale není cílem tohoto textu.

---

¹ Paulu Hector Mair – Narodil se do velmi dobře situované rodiny Augsburských měšťanů. Dostalo se mu kvalitního vzdělání. Uměl latinsky a měl znalosti antické historie a filosofie. Byl velkým obdivovatelem a milovníkem válečnického umění. Krom své sběratelské vášně se také aktivně věnoval šermu a bojovým uměním. Naproti tomu nikdy nedosáhl vyššího postavení v Augsburském šermířském bratrstvu, kde působil. Za svého života skoupil několik vzácných rukopisů o šermu. Kromě Juda Lewa také již zmíněný Kodex Wallerstein. Sám pak vydal tři veledíla, která se mu však stala osudným.

Folie z Mnichovského rukopisu

Krom všech v té době známých zbraní věnuje ve svých pracích značný prostor také zápasu. I zde je patrná podobnost mezi jednotlivými kusy ve srovnání s ostatními ringbuchy. To však celému dílu nijak neubližuje. Díky podrobnému popisu nám naopak zanechává důležitý materiál. Ani zde se Mair nezmiňuje o specifickém využití úderů a jednotlivé kusy jsou zaměřeny spíše na zápas v úchopu. Neznamená to však, že by v renesanci přestali lidé využívat údery. Práce o bojovém umění dostávají poněkud jiný charakter a potřeby civilního života se také do značné míry změnily. Patrně nebylo žádoucí uvádět v knihách jak někoho zabít, či zmrzačit. Kulturní obrození renesance zasáhlo i oblast bojových umění.

K závěru historického přehledu provedeme ještě náhled do Baroka, kde najdeme mimo jiné dílo Nicholase Petera.

Víme, že práci se dostalo velikého věhlasu už za autorova života. Nicholas Peter se tak těšil velké vážnosti ve svém umění. Není divu, vždyť postupy které popsal lze i dnes najít v zásobě nejednoho instruktora armádních či bezpečnostních složek. Speciálně popis boje na zemi u některých kusů je velmi moderní a z pohledu Baroka jedinečný, protože se dříve v takovém popisu nikde jinde nevyskytuje.

Je ještě dlouhá řada jmen, která by si zasloužila opět zaznít. Od gotiky až po současnost. Ať Albrecht Durer, nebo Císař Maxmilián I. je mnoho co by mohlo

být řečeno. Však pro jakýsi obecný náhled na kořeny a původ evropského boje typického pro střední Evropu to snad stačí.

Islandská Glima

Poslední kámen do mozaiky pochází ze severu, kde se dodnes udržel ve své původní a tradiční podobě. Island je kolébkou a dnes asi jedinou lokací živé tradice boje zvaného “glima“, volně přeloženo *hra radosti*. Jedná se také o způsob zápasu. Glima se vyznačuje specifickým úchopem za nohavice. Pro neznalého pozorovatele může působit poněkud zvláštně, ale to nic neubírá na účinnosti tohoto systému. Je obdivuhodné, že od ranného středověku se na Glimě nic zásadního nezměnilo.

Dříve bylo umění pečlivě utajováno před vnějším světem, snad proto do něj nezasáhly cizí vlivy.

Dodnes se cvičí a v Reikjavíku probíhají veřejné zápasy. Díky Johannesu Josefsonovi, Islandskému zápasnickému šampiónu se Glima dostala do celého světa. Cvičila se dokonce i u nás.

Persie cca 1900, Alláhovi zápasníci

Senegal 1910

Praha 1912

Praha 1890

Laos 1905

Kapské Město 1920

Snad tento krátký pohled do pramenů středověkého způsobu boje beze zbraně umožní čtenáři pootevřít dvířka vlastního poznání a náhledu na pojem "Zápas". Snad se mi podařilo objasnit, že ne vždy se za tímto slovem skrývá jen jeho sportovní podoba a že zápas může mít různé formy.

V dnešních dnech se opět ukazuje, že v boji kde nejsou žádná, nebo takřka žádná pravidla (cage fight, nelegální zápasy, MMA atd.) zápas opět přichází na své

místo. Není snad ani divné, že některé dnes moderní postupy jsou si až nápadně podobné s těmi, které nalezneme ve starých rukopisech.

V čem tedy spočívá “systém“ ringen? Dovolím si na závěr poněkud poodhalit roušku tajemství.

Z výzkumu a z něj vyplývající praxe se nám rýsují základy asi takto:

Je možno rozeznat dva hlavní principy neboli síly. Jedna je vstupující (einlaufen) a v přímé závislosti na ní je síla prostupující, podbíhající (durchlaufen). Pokud není potenciálu vstupující síly, není možno využít síly durchlaufen.

Na tomto pilíři stojí i řada stejnojmenných aplikací. Dále je tu tzv. “gewicht nemen“ (sebrání váhy), na kterém stojí většina povalení, stržení atd. Toto přímo vyplývá ze dvou shora zmíněných principů. Předpokladem úspěšného využití těchto principů je dostatečná rovnováha a cit, které jsou naprosto nezbytné pro aplikaci jednotlivých kusů.

Síla hrubá, fyzická hraje do jisté míry roli, ale není rozhodující. Mnohem důležitější jsou obratnost, cit pro vzdálenost a správné rozložení váhy v jednotlivých pozicích.

Zápas jako boj lze možno rozdělit na tři úseky. První je tzv. dlouhá vzdálenost, kde na sebe protivníci nedosáhnou. Do střední vzdálenosti se přibližují údery nebo snahou zachytit soupeřovy končetiny. Vzdálenost střední, kdy na sebe protivníci dosáhnou rukama. Mohou tedy zasazovat údery, či nasazovat páky a klíče na klouby končetin (armen ringen). Třetí vzdálenost je krátká na těle. Tady je možno využít především povalení, podtržení apod. (leib ringen).

Tyto tři vzdálenosti se mohou průběžně měnit. V závislosti na nich jsou pak přirozeně voleny kusy odpovídající dané situaci.

Pro všechny tyto případy vyvinuli naši předci docela širokou škálu pomocných “principů“, které zde uvedu.

Jedná se o **zucken** (trhání, strhávání), **hacken** (hákování), **werfen** (házení, přehazování), **winden** (stáčení, obtáčení). Podle preference různých mistrů různých období bychom našli řadu dalších.

Toto jsou tedy jakési společné rysy, na kterých stojí struktura umění, jež se nazývá ringen. K tomu všemu lze velmi snadno implementovat údery pěstmi, otevřenými dlaněmi, lokty, koleny a kopy (do oblastí pasu nejvýše). Typickým znakem krajních situací a jejich řešení zmíněných v dobových pramenech je vrážení prstů do očí, rozlamování kloubů, či trhání dlaně v případě, že protivník ponechává místo k úchopu za prsty. Tyto však nepatří do zápasení přátelského, nýbrž do polních podmínek, kde se jedná o přežití a vlastní existenci.

Na závěr se sluší zmínit také našeho slavného zápasníka, rodáka z Litovle, Gustava Fryštenského, který podobně jako Josefson oslovil širokou veřejnost nejen svým uměním.

Zápas je krásné a čisté umění, které nabývá podoby podle charakteru cvičence a okolností ke kterým je používán.

S úctou k umění našich předků a také dnešních zápasníků

Petr Matoušek